

Dragutin Papović : *Protivnici vlasti u Crnoj Gori /1945-1948/*

Riječ Marka Špadijera na promociji knjige, u Matici crnogorskoj , 8. decembra 2009.

Kad je Dragutin Papović, kao saradnik časopisa *Matica* i autor knjige koju danas promoviramo, počeo da dolazi u prostorije Matice crnogorske, naše pripravnice su komentarisale: *Tako zgodan momak, a bavi se istorijom. Šteta!*

Reagovanje naših cura vjerovatno odražava stanje duha među omladinom, njihovo shvatanje zaludnosti prebiranja po bunjištu istorije, njihov otpor prema prošlosti.

Dobro je što je u Crnoj Gori došlo doba kad mozak generacije nije opterećen traumama istorije, ali se ne može civilizovano živjeti bez organske povezanosti prošlosti i budućnosti.

Starije profesionalne kolege našeg mladog Papovića ostavile su crnogorsku historiografiju u stanju potrebe za generalnim remontom ili obavezom novog čitanja. Ostali su vidljivi tragovi mitova, državnih političkih projekata, stereotipa, pripadnosti određenim školama i uzorima, te robovanje autoritetu beogradske istorijske nauke. Velika opterećenja autora uticala su na jednostranost zaključaka, nedovoljno korišćenje izvora, skrivanje, prećutkivanje ili ignorisanje fakata, a time i na iskrivljavanje slike o prošlosti. Ostala su neobrađena mnoga područja i fenomeni crnogorske istorije.

Nedostatak historiografske literature ispoljio se naročito u vrijeme društvenih lomova krajem prošlog vijeka. Glad za moralnim i političkim uporištima u prošlosti pretvorio se u kampanju traganja za legitimitetom i identitom. Partije su počele da izdaju knjige i brošure sa istorijskom tematikom, izdavačka preduzeća prevode stranih putopisaca o Crnoj Gori i reprinte srpskih etnografskih studija.

U nastojanju da se hitno nadoknadi jednostranost interpretacije crnogorske istorije, pojavile su se brzoplete, a pretenciozne leksikografske publikacije sa velikim nedostacima, reprinti raznih i praznih istorija Crne Gore u koži i zlatotisku, kao i *samizdati* opterećeni nacionalnim strastima.

Posljednjih godina je objavljeno nekoliko solidnih knjiga koje su razmakle ramove političke i dinastičke istorije (naročito su korisna prevedena djela koja osvjetljavaju dukljanski period, tomovi dokumenata o otporu Crne Gore srpskoj okupaciji poslije Prvog svjetskog rata, knjige o istoriji Crnogorske pravoslavne crkve) i značajno popunile *crne rupe* crnogorske historiografije.

Što prije se oslobodi provincijskih autoriteta mentora crnogorska historiografija će moći da pretenduje na mjesto u evropskoj naučnoj misli. Pomak može donijeti samo zdrava konkurencija i sukob mišljenja.

Savremenoj Crnoj Gori nije potrebno da se ogleda u krivom ogledalu svoje prošlosti. Treba se fokusirati na činjenice koje tradiciju čine dovoljno živom kako bi dosadna istorija događanja, premazana svim bojama ideologija i klerikalizma, bila zamijenjena istorijom koja će kultivisati svijest i biti oslonac za samosvjesnu, slobodnu i humanu budućnost.

Dakle, naše pripravnice nijesu u pravu. U historiografiji se ima mnogo toga što se mora uraditi. Ima tu posla ne samo za jednog momka, već za čitavu generaciju.

*

Druga teza koji želim da saopštim povodom knjige Dragutuina Papovića tiče se teme njegova rada.

Papovićeva knjiga je prvi cjeloviti rad o poslijeratnim političkim prilikama u Crnoj Gori, čime je taj period otrgao od savremenosti i pripojio istoriji. Pisati o dobu od prije šezdesetak godina za istoričara je opasno i izazovno. Još su živi mnogi svjedoci i učesnici događaja koji se obrađuju, a opšti sudovi nijesu fermentirani.

U prvoj godini poslije rata partizanska vlast u Crnoj Gori, kao i u drugim republikama Jugoslavije, oslobodila se svojih neprijatelja putem sudskih presuda u atmosferi političkog linča. Suđeno je marginalnoj grupi od šezdesetak pripadnika četničkih, federalističkih i crkvenih organizacija koje autor naziva *neprijatelji vlasti*, a tretirani su kao *narodni neprijatelji*. Bio je to nastavak rata političkim sredstvima. Komunistička partija je tako zadobila politički monopol.

Papović nije nasio hysteriji antikomunizma i pripisivao krivicu vlastima, već je njene neprijatelje pozicionirao kao kolaboracioniste okupatora i protivnike antifašizma. On ne piše optužnicu protiv režima, niti se postavlja kao njegov advokat, već rekonstruiše vrijeme i prikazuje institucije i pojedince u njemu. Pritom ne zaboravlja da naglasi da je za zločine iz rata suđeno samo gubitnicima.

O knjizi Papovića su meritorno govorili prethodnici. Meni se čini primjerenim da kažem da će izučavanje savremene istorije autora staviti pred razna iskušenja i treba da zna da će često biti u sporovima. Pred njim je privilegija što može sem klasičnih izvora koristiti filmove, televizijske priloge i govornu istoriju /svjedočenje savremenika/.

*

U kontekstu najnovijih rasprava o historiografiji, ne mogu odoljeti iskušenju da našem autoru ne uputim neka upozorenja.

Činjenice, a naročito one koje nijesu prosijane kroz sito vremena ne treba opterećivati strastima savremenosti. Ovom knjigom je pokazao da je objektivan opservator ljudi i prilika u vremenu kojim se bavi. Volio bih da Dragutin Papović zadrži jasan moralni stav u interpretaciji

činjenica, polazeći od stava da činjenice mogu da daju argumente za suprotne zaključke, pa i manipulaciju.

Imali smo mnogo puta priliku da vidimo na društvenoj sceni manipulaciju koja je inspirisana istorijom. Populizam je istorijsko sljepilo koje deformiše Kišovu definiciju da *Istoriju pišu pobjednici. Predanja ispreda puk . Književnici fantaziraju. Izvjesna je samo smrt.* Kod nas puk istoriju poraženih pretvara u predanje i fantazira o osveti , izazivajući smrt.

Ratnička istorija i epska poezija koja je veličala spremnost Crnogoraca na svaku ličnu žrtvu za slobodu svoje države, razvijala je glorifikatorstvo i fatalizam. To je doprinijelo održavanju fenomena da narod koji se ponosi ratničkom slavom i tradicijom , radije čita svoju istoriju kao mit nego kao nauku. Istina, istorija nam je ostavila toliko dramatičnih čvorova, a tako malo mirnog života, uvećanja nacionalnog i ličnog bogatstva i blagodeti civilizacije. Mnoge drame crnogorske istorije ostale su nedovoljno razjašnjene. Istorija je nikada završena priča.

Matica crnogorska će nastojati da u svojim izdanjima favorizuje one historiografske tekstove koji koji su dokumentavovani, čitljivi, prevodivi , razumljivi i korenspondiraju sa modernim shvatanjima naučne rekonstrukcije crnogorske prošlosti .

Istoriografska djela koja bogate saznavno i emocionalno nove generacije i čine ih ponosnim na pretke moraju počivati na faktima, a ne na romantičarskim stereotipima. Da bi istorija bila učiteljica života mora se jasno ukazivati na stranputice i zablude kojih se treba otarasiti, ako nećemo ponovo da se vraćamo u prošlost .

*

Na kraju. Dozvolite da izrazim zadovoljstvo što se u izdanju Matice crnogorske u posljednje vrijeme pojavilo nekoliko knjiga raznih autora ,(da pomenem samo Adnana Čirgića, Aleksandra Radomana, Vladimira Vojinovića, Gordana Stojovića, Františka Šisteka i Dragutina Papovića) , koji imaju između 25 i 35 godina .

Jednom od njih, današnjem slavljenuku, Dragutinu Papoviću, u ime Matice crnogorske čestitam, želim plodnu naučnu budućnost i očekujem da se pod njenim znakom pojavi mnogo njegovih knjiga.